

Arbeidsmarktflits

De tijd van toen

6 October 2010

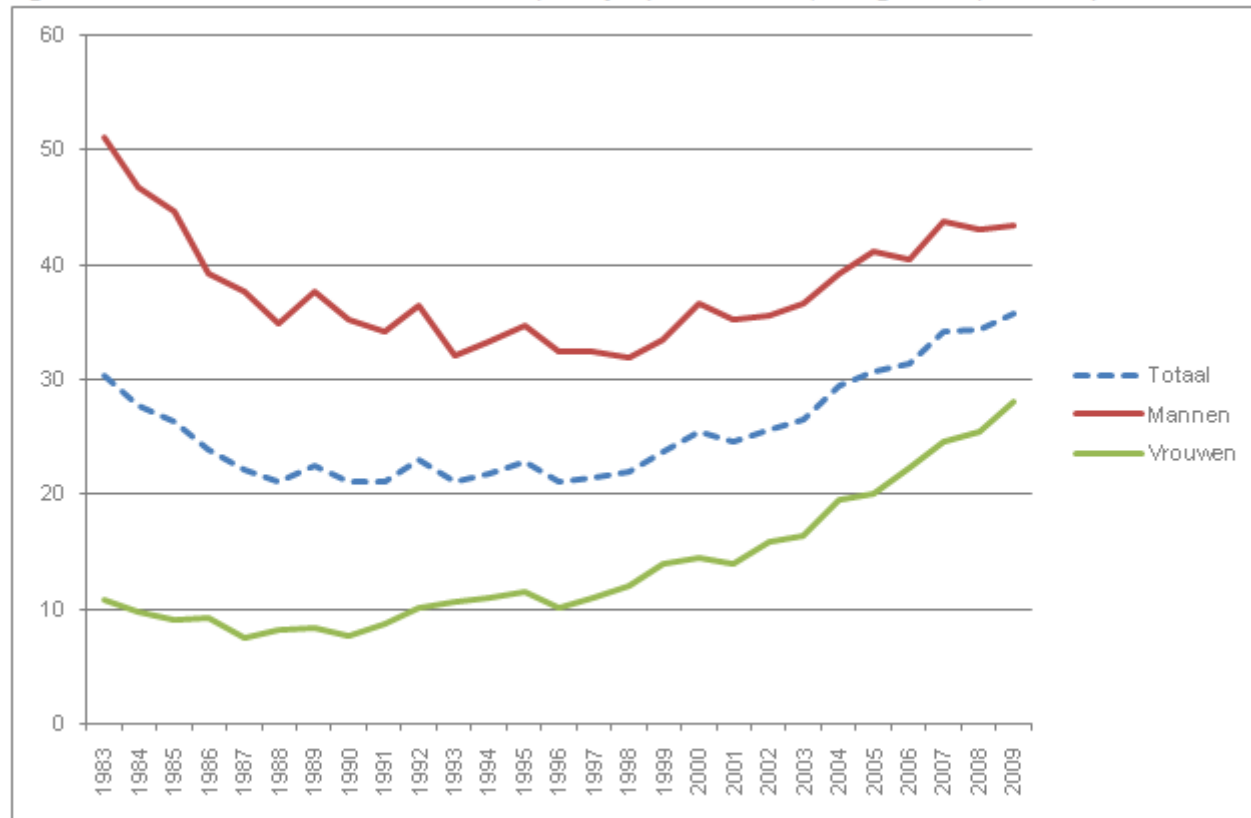
De merkwaardige evolutie van de ouderenwerkzaamheid

U leest **arbeidsmarktflits nr. 100** van het Steunpunt WSE. U leest dus een jubileumeditie. Bij een jubileum past het om even achterom te kijken. We kijken echter niet achterom naar de mooie geschiedenis van wat eerst het Steunpunt WAV was en later het Steunpunt WSE werd. Neen, we kijken geheel in lijn met onze opdracht achterom naar de arbeidsmarkt van weleer. Meer specifiek naar de langetermijnevolutie van de zogenaamde ouderenwerkzaamheid, een indicator die het Steunpunt WSE de afgelopen jaren van heel nabij heeft opgevolgd. Als u iets afweet van de vergrijzing en de uitdagingen waarvoor ze de arbeidsmarkt en sociale zekerheid stelt, dan begrijpt u ook waarom.

De ouderenwerkzaamheid geeft weer welk aandeel van de bevolking van 55-64 jaar aan de slag is. We weten dat de ouderenwerkzaamheid met aandelen van 35,3% respectievelijk 35,8% zowel in België als in Vlaanderen veel te laag ligt. Kijken we naar de evolutie in de periode van 1983 tot en met 2009 (figuur 1), dan zien we een soort U-vormig verloop. De ouderenwerkzaamheid lag op 30,4% in 1983, zakte weg naar een absoluut dieptepunt met 21,1% in 1990. Pas vanaf 1999 (23,7%) werd de groei weer ingezet en in 2005 geraakten we met 30,7% ouderenwerkzaamheid eindelijk weer op het niveau van 1983. De oorzaak van de terugval en van het zeer moeizame herstel is bekend. We hebben in de jaren tachtig de vervroegde uittrede gestimuleerd in een poging het arbeidsaanbod van de wat ouderen kunstmatig in te krimpen en zo meer jobs vrij te maken voor jongeren. Dit experiment vloeide voort uit een visie op de arbeidsmarkt als een statisch volume aan 'beschikbaar werk' waaraan het arbeidsaanbod moet worden aangepast.

De cijfers voor Vlaanderen lijken trouwens te suggereren dat dit experiment op de korte termijn wel degelijk baten heeft gehad voor de jongeren. Gelijklopend met de versoepeling van de leeftijdsvoorwaarde voor brugpensioen en de evolutie van dit stelsel naar een soort 'recht' is immers ook de jeugdwerkloosheid sterk gedaald: van 21,1% in 1983 naar 7,5% in 1992 (Vlaams Gewest). Maar we mogen natuurlijk niet uit het oog verliezen dat in de hoogjaren van de uittredestelsels ook de economie weer behoorlijk floreerde. Ook die economische heropleving in Vlaanderen was natuurlijk een belangrijke motor van dalende jeugdwerkloosheid. Het oorzakelijk verband tussen de versoepeling van de uittredestelsels en de dalende jeugdwerkloosheid moet dus in vraag worden gesteld. Dat er een oorzakelijk verband zou zijn wordt overigens tegengesproken door de trends in de andere gewesten. Brussel en Wallonië – met een vergelijkbare daling van de ouderenwerkzaamheid – zijn er immers op geen enkel ogenblik in geslaagd om de jeugdwerkloosheidsgraad onder de 20% te laten zakken.

Figuur 1. Evolutie van de ouderenwerkzaamheid (55-64 jaar) in Vlaanderen, naar geslacht (1983-2009)

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek - EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

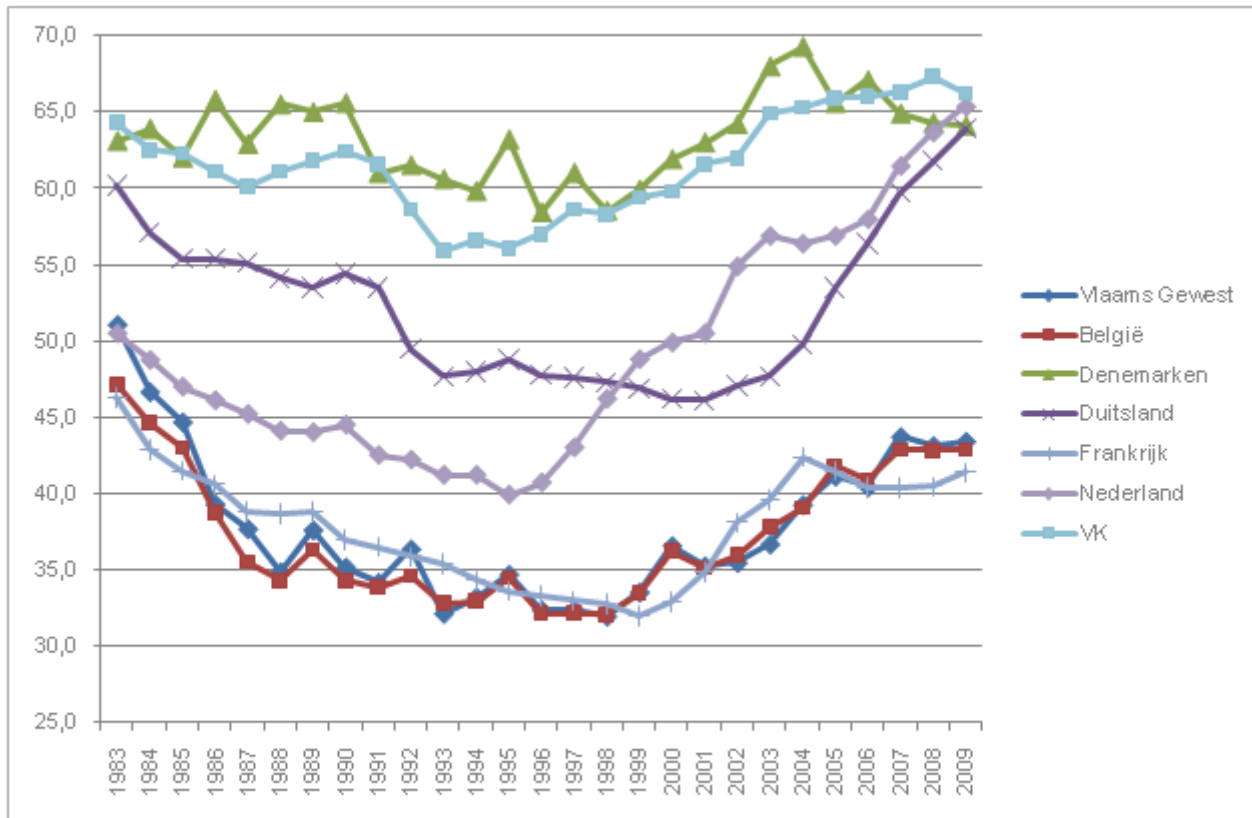
Maar laat ons terugkeren naar de werkenden in de tijd van toen. Bekijkt u even de rode lijn die de ouderenwerkzaamheid bij de mannen weergeeft. Deze lijn vormt de beste referentie voor degenen die goed willen begrijpen hoe drastisch de implicaties van ons experiment zijn geweest. Dat is zo omdat de mannen (in tegenstelling tot de vrouwen) in de hele naoorlogse periode massaal aan de arbeidsmarkt hebben geparticipeerd en in de jaren zeventig en begin jaren tachtig ook boven de 55 jaar al een hoge werkzaamheid lieten optekenen.

Het verloop van de rode lijn leert ons dat de inperking van het arbeidsaanbod op de langere termijn vooral een nefast effect gehad heeft op de werkzaamheidsgraad. De mannelijke ouderenwerkzaamheid is werkelijk gekelderd in de jaren tachtig en negentig, met een terugval van 51,1% in 1983 – inderdaad, één op twee mannelijke 55-plussers was toen actief aan het werk – naar een zeer diepe 32% in 1998. Het is dankzij de geleidelijke feminisering van de arbeidsmarkt en het doordringen van deze feminisering in de wat oudere leeftijden, dat de effecten van deze bruuske terugval enigszins getemperd werden. We zien bij de mannen een positieve kentering vanaf 1999, maar de hoge 51,1% uit begin jaren tachtig hebben we bij lange na niet meer benaderd. We stranden in 2009 op 43,4% werkzaamheid bij de mannelijke 55-plussers, nog steeds 7,7 procentpunten lager dan in die tijd van toen. We moeten dus concluderen dat we eigenlijk nog steeds niet hersteld zijn van onze kunstmatige ingrepen in de arbeidsmarkt van de jaren tachtig. Alle wit- en groenboeken ten spijt, hebben we nog steeds ons initieel verlies aan werkzaamheid niet structureel ingehaald. Dat we globaal (mannen en vrouwen samen) in ouderenwerkzaamheid licht hoger scores dan in 1983 is immers te danken aan de toenemende participatie van vrouwen, die in elke volgende cohorte hoger ligt dan in de vorige (zie [Steunpunt WSE arbeidsmarktflits nr. 99](#)).

Er zijn natuurlijk 'verzachtende' omstandigheden. We zijn steeds meer opgeschoven van een kostwinner- naar een tweeverdienermodel. Gezien over de graad van arbeidsmarktparticipatie en het moment van uitrede steeds vaker 'in duo' beslist wordt op huishoudniveau, mogen de trends op de arbeidsmarkt niet langer afgemeten worden aan de werkzaamheid van mannen alleen. Maar toch plaatst de geschetste evolutie, de verzachtende omstandigheden in acht genomen, de roep naar langer werken en een hogere arbeidsparticipatie boven 55 jaar in een heel apart perspectief. We horen nog al te vaak beweren dat langer werken onhaalbaar, onwenselijk, ja zelfs onmenselijk is. De tijdreeks toont echter aan dat we (wij mannen) 25 à 30 jaar geleden probleemloos de initiële Lissabondoelstelling van 50% werkzame 55-plussers bereikten. Nota bene bij cohorten die op veel jongere leeftijd dan de huidige beroepsactieve bevolking beginnen werken zijn en in een periode dat de levensverwachting beduidend lager lag dan vandaag. Wat we vandaag onhaalbaar achten was amper drie decennia geleden, in veel minder gunstige omstandigheden, common practice.

Dat wat wij meegemaakt hebben behoorlijk atypisch is, kan ook gestaafd worden met de internationale vergelijking in figuur 2. In deze figuur geven we de evolutie weer van de ouderenwerkzaamheid bij mannen, en dit voor enkele landen uit onze onmiddellijke omgeving.

Figuur 2. Evolutie van de ouderenwerkzaamheidsgraad (55-64 jaar) bij mannen (1983-2009)

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek - EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

De vergelijking is leerrijk. Zo zien we dat Denemarken en het Verenigd Koninkrijk niet in dezelfde val getrapt zijn, met andere woorden het arbeidsaanbod niet kunstmatig afgebouwd hebben. Zij zijn er in geslaagd om over conjuncturele en structurele crisissen heen (min of meer) op een erg hoog niveau van werkzaamheid te blijven. Bovendien werd dit hoge niveau van ouderenwerkzaamheid eveneens gecombineerd met een sterk dalende jeugdwerkloosheid in de jaren '80. Het zijn niet toevallig landen zoals Denemarken die ons de afgelopen decennia geleerd hebben dat precies het verder (kwalitatief) uitbreiden van het arbeidsaanbod leidt tot een toename van de vraag naar arbeid (Say's law: supply creates its own demand). Toename van het arbeidsaanbod vergroot de omvang van de economie en de vraag in die economie, en is bijgevolg een belangrijke hefboom in de verdere creatie van jobs.

Landen zoals Duitsland en Nederland hebben wel een vrij sterke daling gekend in de mannelijke ouderenwerkzaamheid (in Duitsland van 60,2% in 1983 naar 46,1% in 2001; in Nederland van 50,5% in 1983 naar 39,9% in 1995), maar zijn er het voorbije decennium (2000-2009) in geslaagd om weer een spectaculaire vooruitgang te boeken. Zo ligt de ouderenwerkzaamheid bij Nederlandse mannen in 2009 15,5 procentpunten hoger dan in 2000. In Duitsland is zelfs een vooruitgang van 17,7 procentpunten geboekt. Cijfers waarbij de zeer matige 6,8 procentpunten vooruitgang in het Vlaams Gewest schril afsteken.

De vier vermelde landen situeren zich vandaag op een heel hoog niveau van ouderenwerkzaamheid bij de mannen: 63,9% in Duitsland, 64,1% in Denemarken, 65,4% in Nederland (met weliswaar veel deeltijdformules), 66,2% in het Verenigd Koninkrijk. Vlaanderen en bij uitbreiding België bevinden zich in het gezelschap van dat andere early-exit-land, Frankrijk. Met respectievelijk 43,4%, 42,9% en 41,4% volgen ze op grote afstand. Een afstand die overigens beduidend groter is dan in die tijd van toen.

Luc Sels
Steunpunt Werk en Sociale Economie
Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen K.U.Leuven

U kunt deze statistieken raadplegen op de website van het Steunpunt WSE onder de rubriek Cijfers, [Labour Force Survey / Enquête naar de Arbeidskrachten](#).